

УДК 351.862.4:659.1

В. Ю. Улида,

здобувач науково-дослідної лабораторії з управління у сфері цивільного захисту
Науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту,
м. Харків

МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ

Узагальнено існуючі нині в Україні методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в сфері електроенергетики. Здійснено аналіз і оцінку норм вітчизняної нормативно-правової бази стосовно цих методів.

Ключові слова: державне регулювання; зовнішньоекономічна діяльність; сфера електроенергетики; нормативно-правова база.

Постановка проблеми. В сучасних перехідних умовах ефективно державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в сфері електроенергетики відіграє ключову роль для подальшого розвитку України. Це свідчить про актуальність впровадження ефективних методів державного регулювання зовнішньоекономічної у сфері електроенергетики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням застосування сучасних форм та методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в сфері електроенергетики на сучасному етапі присвячено низку наукових напрацювань таких вітчизняних і закордонних авторів, як: Н. Нижник [1], Б. Райзберг [14], І. Франчук [17], Б. Слупський, В. Малюська [15], С. Стофт [16] на ін. Проте актуальними залишаються питання ефективного застосування методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в сфері електроенергетики з урахуванням поточної складної соціально-економічної ситуації в Україні.

Виходячи з цього, **метою даної статті** є систематизація методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в сфері електроенергетики з прийняттям до уваги їх специфічних властивостей та відповідного нормативно-правового забезпечення.

Для досягнення поставленої мети в роботі потрібно вирішити такі завдання: узагальнити існуючі методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в сфері електроенергетики; проаналізувати особливості впровадження розглянутих методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в сфері електроенергетики у вітчизняну практику в контексті їх присутності у вимогах вітчизняних нормативно-правових актів.

Виклад основного матеріалу.

Якщо узагальнити усі існуючі методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в сфері електроенергетики, є можливість отримати таку умовну їх класифікацію (рис. 1).

Рис. 1. Умовна класифікація методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в сфері електроенергетики

Зазначені на рис. 1 методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в сфері електроенергетики можна укрупнено розподілити між двома групами: методи регулювання ринково-організаційного типу та методи регулювання фінансового типу.

При цьому слід звернути увагу на той факт, що в основі використання всіх показаних на рис. 1 методів лежить формування відповідної нормативно-правової бази. Зокрема, норми забезпечення енергетичної безпеки відображені в ст. 5-1 “Моніторинг безпеки постачання електричної енергії”, а також у ст. 9 “Державний нагляд (контроль) в електроенергетиці” Закону України “Про електроенергетику” від 16 жовтня 1997 р. № 575/97-ВР. Умови ліцензування діяльності в електроенергетиці відображено в однойменній ст. 13 цього ж Закону [6]. При цьому слід зазначити, що відповідне ліцензування проводить Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, яка функціонує згідно з відповідним Указом Президента України від 10 вересня 2014 р. № 715/2014 (що встановлено у п. 4 даного Указу) [13]. Проте в Законі України “Про електроенергетику” досі міститься минула назва цієї державної установи – “Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері електроенергетики”. Загальні умови ліцензування зовнішньоекономічної діяльності, то вони затверджені в ст. 16 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність” [5-6].

Антимонopolні обмеження реалізуються через відповідну ст. 16 зазначеного Закону. Крім того, ст. 25 Закону України “Фонд врегулювання вартісного дисбалансу” Закону України “Про засади функціонування ринку електричної енергії України” від 24 жовтня 2013 р. № 663-VII встановлює функції даної державної спеціалізованої некомерційної установи, спрямовані на формування на ринку електроенергетики конкурентного середовища.

Щодо тарифного регулювання, то ключові засади його здійснення в сфері електроенергетики присутні у ст. 17 “Загальні принципи встановлення тарифів на енергію” Закону України “Про електроенергетику”. Крім того, у п. 8 ст. 25 Закону України “Про засади функціонування ринку електричної енергії

України” містяться розгорнуті рекомендації стосовно розрахунку прогнозованої вартості послуг купівлі-продажу електричної енергії [3; 6].

Форми експортно-імпортних квот докладно розкрито в ст. 1 “Визначення термінів” Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність” [5]. При цьому слід звернути увагу на той факт, що у Постанові Кабінету Міністрів “Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2015 рік” від 14 січня 2015 р. № 1, квоти на експорт та імпорт електричної енергії в Україні не встановлено [10].

Що стосується податкового регулювання, то серед останніх тенденцій його зміни слід відмітити введення в дію Закону України “Про заходи щодо стабілізації платіжного балансу України відповідно до статті XII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року” від 28 грудня 2014 р. № 73-VIII, відповідно до якого терміном на 12 місяців встановлюються ставки додаткового імпортного збору на всі товари окрім тих, що підпадають під категорію життєво необхідних, до яких, в свою чергу, згідно ст. 5 зазначеного Закону, відноситься і електрична енергія [4].

Для більш повного розгляду методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності у сфері електроенергетики, показаних на рис. 2, доцільно докладніше зупинитися на думці науковців Б. Слупського та В. Малюської [15]. Зокрема, запропоновані цими авторами форми державного регулювання у сфері електроенергетики можливо також використовувати стосовно зовнішньоекономічної діяльності. Такі рішення традиційно стосуються наступних питань: обсяги виробництва та постачання електричної енергії; умови експорту й імпорту електричної енергії; особливості формування та реалізації цінової й інвестиційної політики; забезпечення досягнення необхідних показників фінансової діяльності електроенергетичними підприємствами та визначення напрямків використання ними отриманого прибутку тощо.

У загальному випадку операції експорту й імпорту електричної енергії здійснюються через діяльність оператора оптового ринку електроенергії – державного підприємства “Енергоринок”.

У ключовому нормативно-правовому акті держави у сфері електроенергетики – Законі України “Про електроенергетику” від 16 жовтня 1997 р. № 575/97-ВР – відсутні норми регулювання експортних, імпорتنих та транзитних операцій стосовно електричної енергії [6]. Електрична енергія, що переміщується через митний кордон України, повинна підлягати митному оформленню. Проте, на підставі наказу Державної митної служби України від 23 січня 2004 р. № 39 втратив чинність наказ “Про затвердження Порядку митного контролю та митного оформлення електроенергії, що переміщується через митний кордон України лініями електропередачі” від 17 серпня 1998 р., зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 1 грудня 1998 р. за № 767/3207. Станом до 3 вересня 2014 р. реєстрацію фактичних обсягів переміщення електричної енергії через митний кордон України здійснювала Національна акціонерна компанія “Енергетична компанія України”. На даному етапі ці функції належать Міністерству енергетики та вугільної промисловості України.

Суб’єкти зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюють експортно-імпорتنі операції з електричною енергією чи переміщують її транзитом через територію України, здійснювали процедуру декларування в Центральній енергетичній митниці, яку було ліквідовано згідно відповідного Наказу Державної митної служби України від 25 червня 2005 р. № 586. На даному етапі діє наказ Міністерства фінансів України “Порядок та строки митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються лініями електропередачі” від 30 травня 2012 р. № 629, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 22 червня 2012 р. за № 1037/21349. Відповідно п. 2.1 розд. II “Декларування та митне оформлення товарів, що переміщуються лініями електропередачі” даного наказу, митне оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України за допомогою ліній електропередачі, провадиться митницею чи митним постом. Згідно п. 3.1 розд. III “Здійснення фактичного контролю товарів” зазначеного наказу, фактичний контроль товарів, що переміщуються через митний кордон України через ліній електропередачі, здійснюється посадовими особами митниць

чи митних постів [9]. Загальні норми щодо експорту електричної енергії встановлено у ст. 30 Закону України “Про електроенергетику” [6].

Стосовно надання дотацій та субсидій слід зазначити, що вони здебільшого зводяться до формування та реалізації інвестиційної політики в сфері електроенергетики України. Зокрема, слід зазначити, що, відповідно до Додатку 9 до Закону України “Про державний бюджет України на 2014 рік” від 16 січня 2014 р. № 719-VII, фінансування державою проектів стосовно розвитку сфери електроенергетики здійснювалося за допомогою низки іноземних кредиторів із залученням їх фінансових ресурсів до спеціального фонду Державного бюджету України [2].

Регулювання на основі державної корпорації передбачає наявність відмінностей від попередньої форми державного регулювання в сфері електроенергетики. Так, створена державна корпорація має деяку самостійність стосовно прийняття рішень щодо підвищення ефективності діяльності та розпорядження отриманими прибутками. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України “Про утворення Національної акціонерної компанії “Енергетична компанія України” від 22 червня 2004 р. № 794 було утворену відповідну компанію [12]. Проте відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України “Про ліквідацію Національної акціонерної компанії “Енергетична компанія України” від 3 вересня 2014 р. діяльність даної компанії було припинено, а контрольні пакети акцій підприємств сфери електроенергетики, що входили до її складу, було передано у відання Міністерства енергетики та вугільної промисловості України [11].

Що стосується державного нагляду за сферою електроенергетики, то в даному контексті слід зазначити, що приватні електроенергетичні підприємства є максимально самостійними відносно прийняття ключових рішень, що стосуються особливостей їх функціонування. Проте держава в цьому випадку використовує низку специфічних важелів, зокрема: ліцензування, регулювання монопольної діяльності, забезпечення енергетичної безпеки тощо, які вже були докладніше розглянуті вище.

У цілому слід зазначити, що на сучасному етапі не існує комплексного законодавчого акту держави, який містив би усі необхідні вимоги щодо державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності у сфері електроенергетики. Крім того, між ними існують деякі неузгодженості.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, за результатами даного дослідження було отримано такі висновки. 1. Узагальнення існуючих методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в сфері електроенергетики дозволило дійти висновку, що на сучасному етапі в Україні впроваджено низку відповідних підходів ринково-організаційного та фінансового типу. При цьому здебільшого спостерігається присутність методів державного регулювання на основі форми прямого втручання держави в зовнішньоекономічні відносини на ринку електричної енергії через органи державної влади. 2. Аналіз особливостей впровадження розглянутих методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в сфері електроенергетики у вітчизняній практиці в контексті їх присутності у вимогах вітчизняних нормативно-правових актів уможливив визначити, що в цілому нормативно-правова база відображає вимоги щодо досліджуваного питання не досить повно, в межах різних нормативно-правових актів, між якими існують неузгодженості. Відповідно, спостерігається відсутність цілісного законодавчого акту, який дозволив би врахувати всю поточну специфіку зовнішньоекономічної діяльності в сфері електроенергетики.

Список використаних джерел:

1. Державне управління в умовах адміністративної реформи в Україні : наук. вид. / Н. Р. Нижник та ін. ; за ред. Н. Р. Нижник. – К. : Вид. дім “Ін Юре”, 2002. – 95 с.
2. Закон України “Про державний бюджет України на 2014 рік” від 16.01.2014 р. № 719-VII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/719-18/page>.
3. Закон України “Про засади функціонування ринку електричної енергії України” від 24.10.2013 р. № 663-VII (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/663-18/page>.
4. Закон України “Про заходи щодо стабілізації платіжного балансу України відповідно до статті XII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року” від 28.12.2014 р. № 73-VIII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/73-19>.

5. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12/page>.
6. Закон України “Про електроенергетику” від 16.10.1997 р. № 575/97-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80/page>.
7. Закон України “При природні монополії” від 20.04.2001 р. № 1682-ІІІ (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1682-14/page>.
8. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України / Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://mpe.kmu.gov.ua/>.
9. Порядок та строки митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються лініями електропередачі [Електронний ресурс] : наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 р. № 629 (зі змінами та доповненнями). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1037-12>.
10. Постанова Кабінету Міністрів “Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2015 рік” від 14 січня 2015 р. № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1-2015-%D0%BF>.
11. Постанова Кабінету Міністрів України “Про ліквідацію Національної акціонерної компанії “Енергетична компанія України” від 03.09.2014 р. № 398. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon-i-normativ.info/index.php/component/lica/?href=0&view=text&base=1&id=773679&menu=972822>.
12. Постанова Кабінету Міністрів України “Про утворення Національної акціонерної компанії “Енергетична компанія України” від 22.06.2004 р. № 794 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-2004-%D0%BF>.
13. Про затвердження Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : Указ Президента України від 10.09.2014 р. № 715/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/715/2014>.
14. Райзберг Б. А. Государственное управление экономическими и социальными процессами : учеб. пособие / Б. А. Райзберг. – М. : ИНФРА-М, 2010. – 384 с.
15. Слупський Б. В. Форми та методи державного управління електроенергетичною галуззю [Електронний ресурс] / Б. В. Слупський, А. В. Мальська. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej15/>.
16. Стофт С. Экономика энергосистем: Введение в проектирование рынков электроэнергии / С. Стофт. – М. : Мир, 2006. – 623 с.
17. Франчук І. А. Особливості державного регулювання енергетики в ринкових умовах / І. А. Франчук // Вісник НАДУ. – 2008. – № 4. – С. 91–98.

Ulida Vadym Y. Methods of state regulation of foreign economic activity in the sphere of electric power industry.

Methods of Ukrainian state regulation of nowadays foreign economic activity in the sphere of electric power industry are generalized. Analysis and estimation of domestic standard and legal base norms concerning these methods are carried out.

Key words: state regulation; foreign economic activity; sphere of power industry; standard and legal base.

Улида В. Ю. Методи державного регулювання внешнеэкономической деятельности в сфері електроенергетики.

Обобщены существующие в настоящее время в Украине методы государственного регулирования внешнеэкономической деятельности в сфере электроэнергетики.

Осуществлены анализ и оценка норм отечественной нормативно-правовой базы относительно этих методов.

Ключевые слова: государственное регулирование; внешнеэкономическая деятельность; сфера электроэнергетики; нормативно-правовая база.